

विशेष संपादकीय

संविधान व मूलभूत कर्तव्ये

संविधान निर्मात्यांनी अतिशय कष्टाने देश घडविण्यासाठी निर्माण केलेल्या भारतीय संविधानाचे पावित्र्य जपणे म्हणजे संविधानिक मूल्यांचे आचरण करणे होय. आचरण म्हणजे निस्वार्थीपणे कर्तव्ये व जबाबदारी पार पाडावी लागणार. संविधानात नागरिकांच्या मूलभूत हक्क व अधिकाराचा अंतर्भाव आहे. संविधानाच्या प्रास्ताविकेत समाविष्ट आहे की, स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, न्याय, राष्ट्रीय एकता व एकात्मता, धर्मनिरपेक्षता, समाजवाद, लोकशाही, गणराज्य प्रस्थापी करायचे आहे. संविधानाचा हा निश्चय व निर्धार नागरिक कर्तव्य पार पाडल्याशिवाय पूर्णत्वास येऊ शकत नाही. हक्क आहेत तर सोबतच कर्तव्येही आहेतच. हक्क व कर्तव्य एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत. देशाच्या नागरिकांनी हक्क व अधिकाराबाबत जागरूक व आग्रह असताना कर्तव्यपालनाची जाणीव ठेवणे आवश्यक आहे. लोकशाही व्यवस्थेत, प्रत्येक नागरिकांचे कर्तव्यपरायण आणि जबाबदारी यावर लोकशाहीचे यश अवलंबून असते तेव्हा नागरिकांना हक्काबरोबर कर्तव्याची जाणीव करून देण्यासाठी मूलभूत कर्तव्याचा समावेश १९७६ च्या ४२ व्या घटनादुरुस्तीद्वारे करण्यात आला. संविधान निर्मात्यांनी संविधानात नागरिकांच्या मूलभूत कर्तव्यांच्या समावेश केलेला नव्हता. तो नंतर करण्यात आला, परंतु आजही ही कर्तव्ये दुर्लक्षित आहेत. बहुसंख्य लोकांना संविधानच माहीत नसल्यामुळे हक्क व कर्तव्ये याबाबत ते अनभिज्ञ व उदासीन आहेत. संविधानाच्या जागृती अभियानामुळे हळूहळू जाणीव होऊ लागेल. संविधान दिनी, व्यक्तीच्या हक्कांसोबतच कर्तव्याची चर्चा होणे फार महत्त्वाचे व आवश्यक आहे. भारतीय संविधानाच्या भाग-३ मध्ये मूलभूत हक्क व अधिकार दिले आहेत. भाग-४ मध्ये राज्याच्या धोरणाच्या मार्गदर्शक तत्वांचा समावेश आहे. मार्गदर्शक तत्वांचे नीतीनिर्देश हे आपल्या संविधानाचे आगळेवेगळे वैशिष्ट्य आहे. हे वैशिष्ट्य संपूर्णतः भारतीय असून या देशात सामाजिक व आर्थिक न्याय प्रस्थापित करणे हे संविधानाचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे. भारतीय संविधानाने सर्व भारतीय नागरिकांना सामाजिक, आर्थिक व राजनैतिक न्यायाची हमी दिली आहे. मूलभूत हक्क म्हणून सहा प्रकारचे हक्क संविधानाच्या अनुच्छेद १२ ते ३५ मध्ये आहेत. १. समतेचा हक्क २. स्वातंत्र्याचा हक्क ३. पिळवणुकीविरुद्धचा हक्क ४. धार्मिक स्वातंत्र्याचा हक्क ५. सांस्कृतिक व शैक्षणिक हक्क आणि ६. घटनात्मक उपाययोजनेचा हक्क. अर्थातच या हक्क-अधिकारांवर सार्वजनिक सुव्यवस्था, नीतीमत्ता व आरोग्य यासाठी काही निर्बंध व मर्यादा घातल्या आहेत. मूलभूत हक्कांसोबतच कर्तव्ये आहेत आणि असायलाच पाहिजे. ही नागरिकांची कर्तव्ये पुढीलप्रमाणे आहेत. संविधानाचे पालन करणे आणि त्याचे आदर्श व संस्था राष्ट्रध्वज व राष्ट्रगीत यांचा आदर करणे. ज्यामुळे आपल्या राष्ट्रीय स्वातंत्र्य लढयास रफूतर्ती मिळाल्यास त्या उदात्त आदर्शाची जोपासना करून त्यांचे अनुसरण करणे. भारताची सार्वभौमकता, एकता व एकात्मता उन्नत राखणे, त्यांचे संरक्षण करणे. आवाहन केले जाईल तेव्हा देशाचे संरक्षण करणे व राष्ट्रीय सेवा बजावणे. धार्मिक, भाषिक व प्रादेशिक किंवा वर्गीय भेदांच्या पलीकडे जाऊन अखिल भारतीय जनतेमध्ये एकोपा व भातुभाव वाढीला लावणे, स्त्रियांच्या प्रतिष्ठेला उणेपणा आणणाऱ्या प्रथांचा त्याग करणे. आपल्या संमिश्र संस्कृतीच्या वारशांचे मोल जाणून तो जतन करणे. अरप्ये, सरोवर, नद्या व वन्यजीवसृष्टी यासुद्धा नैसर्गिक पर्यावरणाचे रक्षण करून त्यात सुधारणा करणे आणि सजीव प्राण्यांबद्दल दयाबुद्धी बाळगणे. विज्ञाननिष्ठ दृष्टिकोन, मानवतावाद, शोधकबुद्धी व सुधारणावाद यांचा विकास करणे. सार्वजनिक संपत्तीचे रक्षण करणे व हिंसाचाराचा निग्रहपूर्वक त्याग करणे. राष्ट्र सतत उपक्रम व सिद्धी यांच्या चढत्या श्रेणी गाठत जाईल, अशाप्रकारे सर्वे व्यक्तीगत व सामुदायिक कार्यक्षेत्रात पराकाष्ठेचे यश संपादन करणेसाठी झटणे. यासोबतच सहा ते चौदा वर्षेपर्यंतच्या बालकांचे आई-वडील किंवा पालक त्यांच्या बालकांना किंवा पाल्यांना जे लागू असेल त्याप्रमाणे शिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देतील. अशी ही ११ मूलभूत कर्तव्ये बहुसंख्य नागरिकांना माहितच नाहीत. परंतु लोकशाही व्यवस्थेनुसार जबाबदारीने राज्यपद्धती करणाऱ्यांनासुद्धा पुरेशी ठाऊक नाहीत. मूल संविधानात मूलभूत कर्तव्ये नसताना यांचा अंतर्भाव करण्याची काय गरज होती, असे प्रश्न विचारले जाऊ शकतात. नागरिकांना कर्तव्यपालनाची जाणीव करून देऊन राष्ट्राच्या विकासाच्या प्रक्रियेत त्यांचा सक्रिय सहभाग मिळविणे हा यामागील उद्देश आहे व तो योग्यच आहे. लोकांनी, लोकांचे व लोकांसाठी चालविलेले सरकार म्हणजे लोकशाही म्हटले जाते. लोकांची कर्तव्ये निर्धारित करणे व कर्तव्याचे पालन करण्याचा आग्रह करणे हे देशहितासाठी व देश घडविण्यासाठीच आहे. नागरिकांनी देशाच्या कारभारात लक्ष द्यावे, सहभाग नोंदवावा हे अपेक्षित आहे. म्हणूनच ७३ व ७४ च्या घटनादुरुस्तीमुळे लोकांचा सहभाग गावपातळीपर्यंत वाढतो आहे. तरीही मूलभूत कर्तव्यांची जाणीव नागरिकांना करून देण्याचे अभियान राबविण्यात गरज आहे. हेही लक्षात घेतले पाहिजे की, मूलभूत कर्तव्यांचा समावेश संविधानात झाला, परंतु या कर्तव्यपालनासाठी कोणतेही कायदेशीर पाठबळ दिले गेले नाही. मूलभूत कर्तव्यांचे स्वरूप राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वे जशी आहेत त्याप्रमाणेच आहे. मार्गदर्शक तत्त्वांच्या परिपूरतीसाठी न्यायालयात दाद मागण्याची तरतूद संविधानात नसली तरी उच्च व सर्वोच्च न्यायालये

पान २ वर...

दैनिक बीड

पुण्यभूमी

संपादक: बाळासाहेब मस्के

बोधिसत्व, महामानव, प्रज्ञासूर्य,
**डॉ. बाबासाहेब
आंबेडकर**
लिखित भारतीय संविधान
दिनाच्या सर्व जनतेस
हार्दिक शुभेच्छा

मुख्यमंत्रीपदाबाबत साशकता

चर्चेतले: एकनाथ शिंदेचे भावनिक आवाहन

मुंबई/पुण्यभूमी प्रतिनिधी
विधानसभा निवडणुकीच्या निकालात महायुतीने स्पष्ट बहुमत प्राप्त केले असले तरी आता मुख्यमंत्रीपदावरून रस्सीखेच सुरू आहे. शिवसेना आणि भाजपा अशा दोन्ही पक्षाचे नेते, कार्यकर्ते मुख्यमंत्री पद आपल्याच पक्षाला मिळावे, यासाठी आग्रही आहेत. शिंदे यांना पुन्हा मुख्यमंत्रीपद मिळावे यासाठी शिवसेनेचे नेते मैदानात उतरले असून प्रसारमाध्यमांमधील तशा प्रकारच्या प्रतिक्रियाही दिल्या जात आहेत. तसेच काही नेत्यांनी शिवसैनिकांना मुंबईत येण्याचे आवाहन केल्यामुळे असंख्य कार्यकर्ते मुंबईच्या दिशेने रवाना होण्याची शक्यता निर्माण झाली होती. यातून परिस्थिती चिचकू नये, यासाठी आता एकनाथ शिंदे यांनी स्वतःहून सोशल मीडियावर पोस्ट शेअर करत भावनिक आवाहन केले असून

पान २ वर...

संसदेत पहिला दिवस गोंधळाचा मतभेद: दोन्ही सभागृहांचे कामकाज तहकूब

दिल्ली/पुण्यभूमी प्रतिनिधी
संसदेच्या हिवाळी अधिवेशनाच्या पहिल्याच दिवशी, सोमवारी अदानी प्रकरणावरून दोन्ही सभागृहांमध्ये गदारोळ झाला. त्यामुळे कामकाज सुरू होताच काही मिनिटांमध्ये सभागृहे दिवसभरासाठी तहकूब करण्यात आली. सकाळच्या सत्रात लोकासभा व राज्यसभेचे कामकाज सुरू होताच काँग्रेस व इतर विरोधी पक्षांच्या सदस्यांनी अदानी समूहाच्या लाचखोरी प्रकरणावर चर्चेची मागणी केली. लोकसभाध्यक्ष ओम बिर्ला यांनी ही मागणी फेटाळत कामकाज चालवण्यात सहकार्य करण्याचे आवाहन केले. राज्यसभेमध्ये विरोधी पक्षनेते मल्लिकार्जुन खरगे यांनी नियम २६७ अंतर्गत अदानी प्रकरणावर चर्चेची मागणी केली. मात्र, अदानी यांच्याविरोधात अमेरिकेत गुन्हा दाखल झाला असून त्यावर सभागृहात चर्चा होऊ शकत नाही, असे सभापती जगदीप धनखड यांनी केले. त्यानंतरही विरोधकांचा गोंधळ सुरूच राहिल्याने अखेर कामकाज दिवसभरासाठी तहकूब करण्यात आले.

लोकसभाध्यक्षांची गटनेत्यांशी चर्चा

पहिल्याच दिवशी सभागृह तहकूब करावे लागल्यानंतर बिर्ला यांनी तातडीने लोकसभेतील गटनेत्यांची बैठक घेतली. अधिवेशनामध्ये अनेक मुद्द्यांवर चर्चा करता येऊ शकते. पण, गदारोळामुळे कोणतीही सकारात्मक चर्चा होत नाही. त्यामुळे विरोधकांनी सभागृह चालवण्यासाठी सहकार्य करावे. सभागृहात घोषणाबाजी वा फलकबाजी करू नये, असे आवाहन बिर्ला यांनी केले

अदानी'मधील गुंतवणूक फ्रान्सने थांबवली

देशविदेश: लाचखोरीच्या आरोपांनंतर सैरभैर

दिल्ली/पुण्यभूमी प्रतिनिधी

अदानी समूहाचे संस्थापक-अध्यक्ष गौतम अदानी यांच्यावर अमेरिकेच्या न्याय मंत्रालयाने ठेवलेल्या लाचखोरीच्या आरोपांनंतर त्यांचे गुंतवणूकदार सावध झाले आहेत. हे आरोप निकाली निघत नाहीत तोपर्यंत अदानी समूहाच्या कंपन्यांमध्ये नव्याने गुंतवणूक न करण्याचा निर्णय फ्रान्सच्या 'टोटलएनर्जी एसई' या ऊर्जा क्षेत्रातील बलाढ्य कंपनीने सोमवारी जाहीर केला. टोटलएनर्जी ही अदानी समूहाच्या सर्वात मोठ्या परदेशी गुंतवणूकदारांपैकी एक कंपनी आहे. अदानी समूहाच्या अपारंपरिक ऊर्जा क्षेत्रातील 'अदानी ग्रीन एनर्जी लिमिटेड' (एजीईएल) आणि 'अदानी टोटल गॅस लिमिटेड' (एटीजीएल) या कंपन्यांमध्ये त्यांनी गुंतवणूक केलेली आहे. मात्र, गुंतवणूक करताना आपल्याला कथित भ्रष्टाचाराच्या तपासाची

पान २ वर...

